

احکام نموداری اعتکاف

طبق نظر مراجع عظام تقلید

خامنه‌ای، مکارم شیرازی، سیستانی، صافی گلپایگانی، نوری همدانی، وحید خراسانی، شبیری زنجانی.



اعتکاف، در لغت به معنای توقف در جایی است.

لغت

تعریف

اعتکاف در اصطلاح عبارت است از ماندن در مسجد به قصد عبادت خداوند.

اصطلاح

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: من اعتكف إيمانا واحتسابا غفر له ما تقدم من ذنبه؛ همه گناهان گذشته کسی که از روی ایمان و برای رسیدن به ثواب الهی معتکف شود، آمرزیده می شود. کتالعمال، ح ۲۴۰۰۷

اهمیت

امام صادق - علیه السلام فرمودند: «کسی که ایام البیض از ماه رجب را روزه بگیرد، خداوند به ازای هر روز، ثواب روزه داری و شب زنده داری یک سال را برای او بنویسد، و در روز قیامت، در جایگاه ایمن شدگان از آتش دوزخ خواهد ایستاد.» (وسائل الشیعه، بیروت، دار احیاء التراث العربی، چاپ چهارم، ۱۳۹۱ م، ج ۷ بیست جلدی ص ۳۵۷، ح ۲۳)

اعتکاف در تمام سال به جز روزهایی که روزه گرفتن حرام است (عید فطر و قربان) جایز و پسندیده است. به نظر می‌رسد اعتکاف در خصوص ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ ماه رجب، به جهت سفارش فراوان روزه داشتن در این ایام باشد.

زمان

اعتکاف کمتر از سه روز صحیح نیست.

مدت

اگر اعتکاف با روزی که روزه گرفتن حرام است (مانند عید قربان و عید فطر) برخورد نکند، در مدت اعتکاف محدودیتی نیست (البته واضح است که اگر کسی بخواهد اکثر ایام سال را در حال اعتکاف باشد، ممکن است موجب ترک برخی از واجبات شود)

حداکثر مدت اعتکاف

در اعتکاف باید از ابتدای روز اول شروع کرد، لذا روزی که ناقص مانده جزو اعتکاف محسوب نمی شود هر چند که تأخیر از روی اضطرار باشد.

زمان شروع اعتکاف

اعتکاف

شرایط صحت اعتکاف

روزه گرفتن

عقل

ایمان

نیت

اذن زوج، والدین و صاحب کار

کمتر از سه روز نباشد

از مسجد خارج نشود

در مسجد جامع باشد

نذر، عهد یا قسم؛ مثلاً انسان نذر کند یا با خدای خود عهد کند یا قسم بخورد که اگر در فلان کار موفق شد یا از فلان بیماری شفا پیدا کرد چند روز در مسجد معتکف شود.

شرط ضمن عقد؛ مثلاً هنگام قرارداد اجاره منزل، صاحبخانه شرط کند که مستأجر هر سال سه روز در مسجد معتکف شود و مستأجر نیز این شرط را می پذیرد.

اجاره؛ مثلاً شخصی اجیر شود که با دریافت مزد - یا بدون دریافت مزد- از طرف میت در مسجد معتکف شود. **مکارم؛** اعتکاف استیجاری اشکال دارد.

افساد؛ گاهی به سبب باطل کردن اعتکاف، قضای آن واجب می شود.

کسی که دو روز را به نیت مستحب معتکف شده، پس از پایان روز دوم، اعتکاف روز سوم بر او واجب می شود و همین طور هر دو روز که به اعتکاف اضافه شود، روز سوم واجب می گردد.

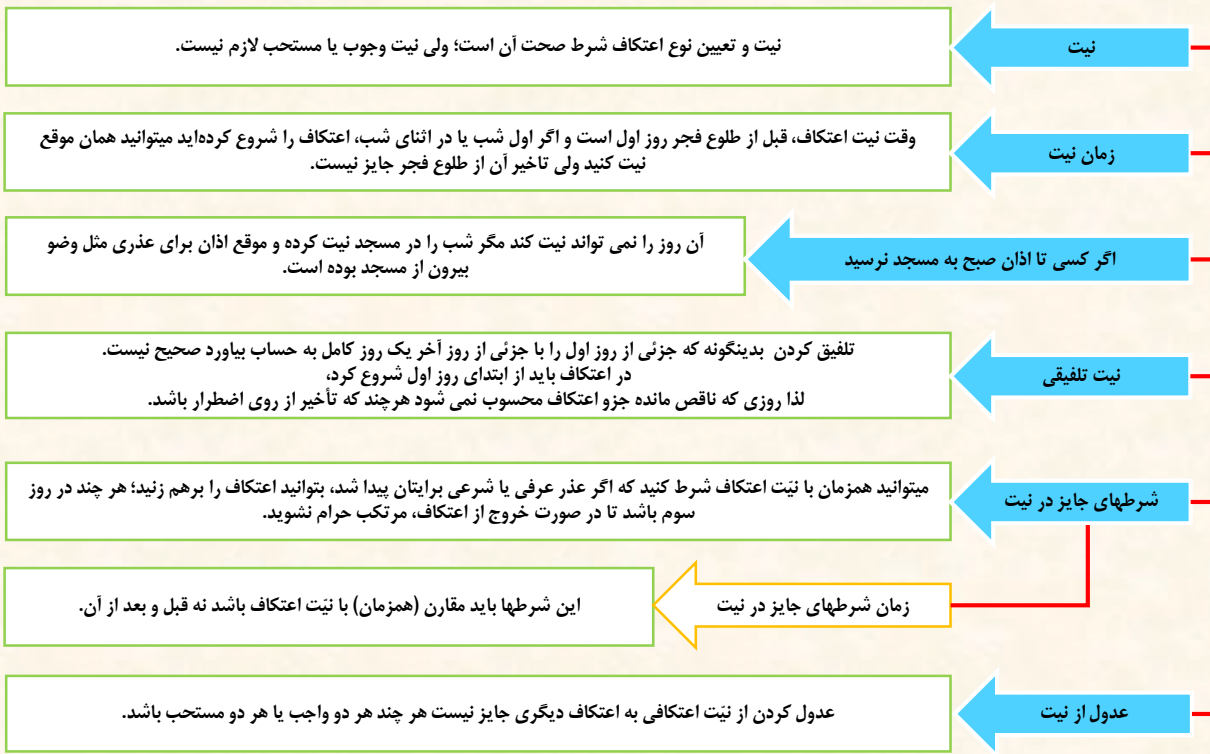
تبصره

اعتکاف ذاتا و در اصل شرع اسلام مستحب است.

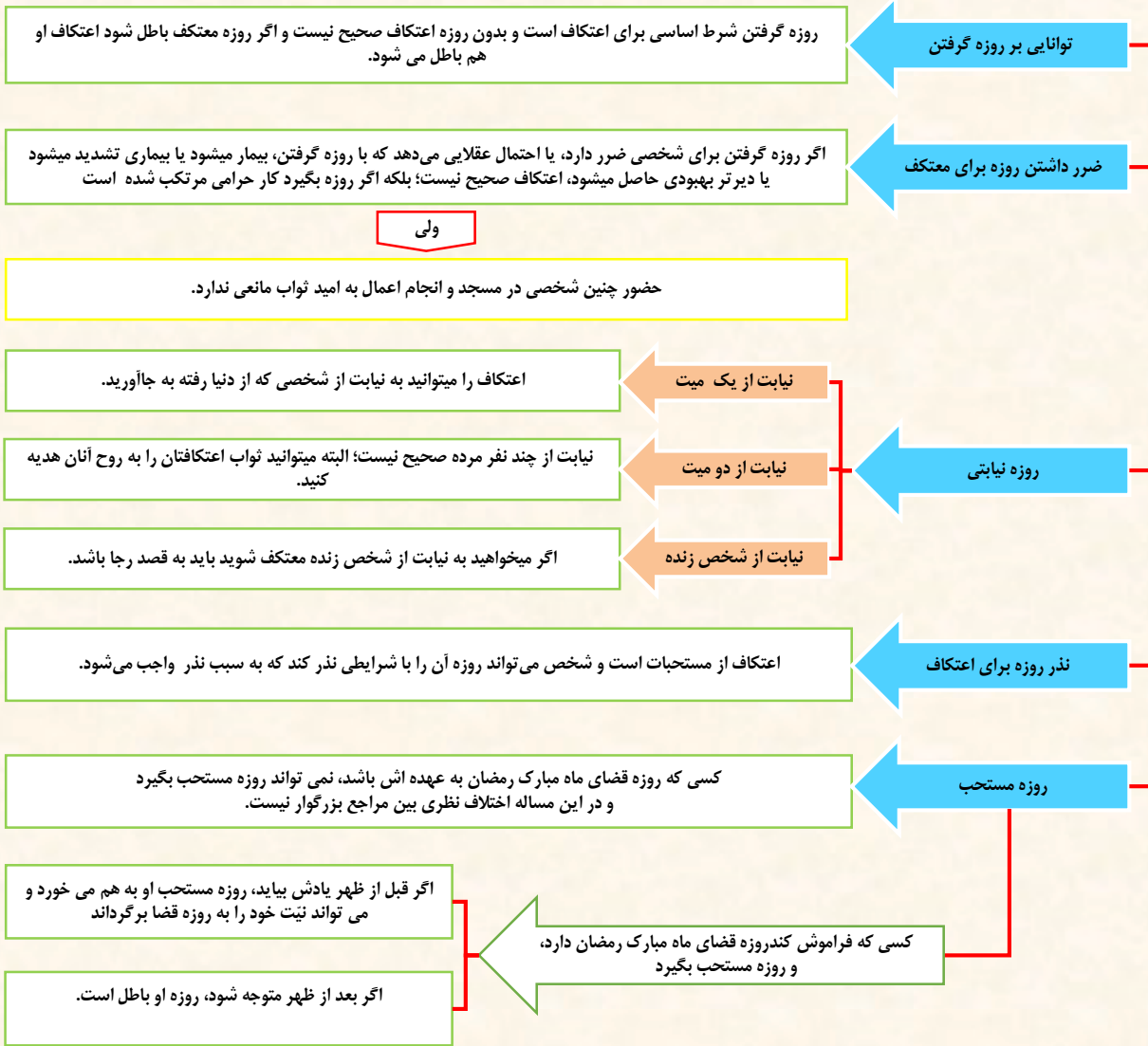
مستحب

اقسام اعتکاف

نیت اعتکاف



روزه اعتکاف



مکان اعتکاف

شرایط مسجد

اعتکاف باید در مسجد جامع (مسجیدی است که در شهر برای اجتماع همه اهل شهر بنا شده است بدون این که اختصاص به گروه و قشر خاصی داشته باشد) انجام شود. پس اعتکاف در غیر مسجد یا در مسجد قبیله یا مسجد بازار کافی نیست.

مکارم

در مساجدی که مستمرا در آن اقامه جماعت شود، حتی اگر یک وعده نماز به طور مستمر در آن برپا شود، می توان اعتکاف کرد. مانند مساجد بازار و یا برخی ادارات.

خامنه‌ای

به قصد رجا اشکال ندارد.

مکارم

چنانچه مستمرا در آن اقامه جماعت شود، حتی اگر یک وعده نماز به طور مستمر در آن برپا شود، می توان اعتکاف کرد.

بقیه مراجع

اعتکاف در مسجد دانشگاه صحیح نیست

اعتکاف در مسجد دانشگاه

پیدا شدن مانع در مسجد

اگر مانعی در مسجد پیدا شود (مثل خوف یا خرابی و نحو آن)، که نتواند اعتکاف را در آن تمام کند، اعتکاف باطل می شود

قضای اعتکاف در صورت پیدا شدن مانع در مسجد

اگر واجب معین بوده قضاء کند.

اگر واجب غیر معین بوده در مسجد دیگری یا در همان مسجد در صورت برطرف شدن مانع از سر بگیرد. و مقداری از اعتکاف که به جا آورده حساب نکند.

اعتکاف در دو مسجد

یک اعتکاف باید در یک مسجد باشد، پس اعتکاف در دو مسجد که بخشی از وقت را در یکی و بخشی از آن را در دیگری بماند صحیح نیست.

ولی

اگر دو مسجد به گونه ای وصل به یکدیگر باشد که یک مسجد شمرده شود، صحیح است.

شک در مسجد بودن یک محل

اگر محلی را شک کند که جزء مسجد است یا نه، حکم مسجد بر آن جاری نیست.

حیاط مسجد

حیاط مسجد هم اگر جزء مسجد باشد اعتکاف در آنجا صحیح است؛ ولی اگر مکانی را شک کند که جزء مسجد است یا خیر نباید به آن قسمت برود

حضور مستمر در مسجد

شرط صحیح بودن اعتکاف، حضور مستمر در مسجد است.

خروج از مسجد

خروج از مسجد در ایام اعتکاف، موجب باطل شدن اعتکاف می شود هر چند از روی ندانستن مسئله و جهل به حکم باشد و اگر اعتکاف واجب شده باشد (مثل کسی که دو روز مانده) خروج غیر ضروری از مسجد، حرام هم هست

ولی

اگر ضرورتی پیش بیاید می توان از مسجد خارج شد و اعتکاف باطل نمی شود.

ضرورتها برای خروج از مسجد

ضرورت شرعی مانند غسل و وضوی واجب.

ضرورت عرفی مانند عیادت بیمار و تشییع جنازه.

ضرورت عقلی مانند مراجعه به پزشک و رفتن به دستشویی.

ضرورت‌هایی که خروج از مسجد اشکال ندارد

شرکت در نماز جمعه.

شرکت در امتحان ضروری

خروج بعضی از اعضای بدن از مسجد

حمام رفتن (نظافت)

ادای شهادت در دادگاه

پرداخت بدهی در صورت رسیدن موعد و درخواست طلبکار

پیگیری کارهای اداری

مکارم و سیستانی

و حید، نوری

بقیه مراجع

صافی

سیستانی

زنجانی، وحید

بقیه مراجع

البته

و حید: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست. نوری: نمیتواند مگر ضرورت باشد.

اشکال ندارد البته به شرطی که بیش از مقدار لازم نباشد.

در صورتی که ضرورت عرفی داشته باشد و امتحان مهمی باشد اشکال ندارد، به شرطی که به مقدار ضرورت اکتفا کنید و در اولین فرصت به محل اعتکاف برگردید

بنا بر احتیاط واجب جایز نیست

مثلاً شخص معتکف دستش را از پنجره مسجد بیرون ببرد.

ولی باید ضروری باشد و بقدر حاجت اکتفا کند و طول ندهد.

باید به قدر حاجت اکتفا کند و طول ندهد.

در صورتی که به هر روشی، مثل تقاضا از طلبکار که برای دریافت طلب خود به محل اعتکاف بیاید یا ارسال بدهی از طریق نرم افزارهای تلفن همراه یا به وسیله فرد دیگری بتوانید این کار را انجام دهید نباید از مسجد خارج شوید

در وضو جایز نیست و در غسل، بنا بر احتیاط واجب جایز نیست

جایز نیست

اشکال ندارد.

در صورتی که ضرورت عقلی یا عرفی یا شرعی داشته باشد و فرد دیگری نتواند این کار را به جای شما انجام دهد، اشکال ندارد؛

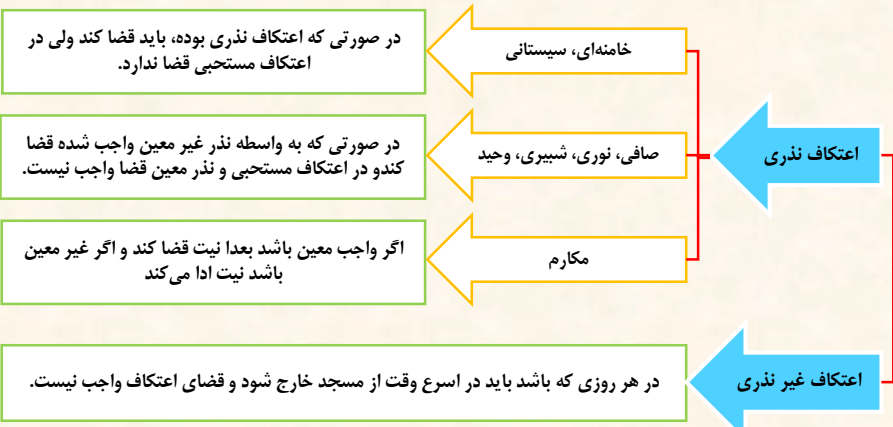
به شرطی که به مقدار ضرورت اکتفا کنید و در اولین فرصت به محل اعتکاف برگردید

هنگام خروج از مسجد به خاطر ضرورت نباید عرفاً صورت اعتکاف به هم بخورد.

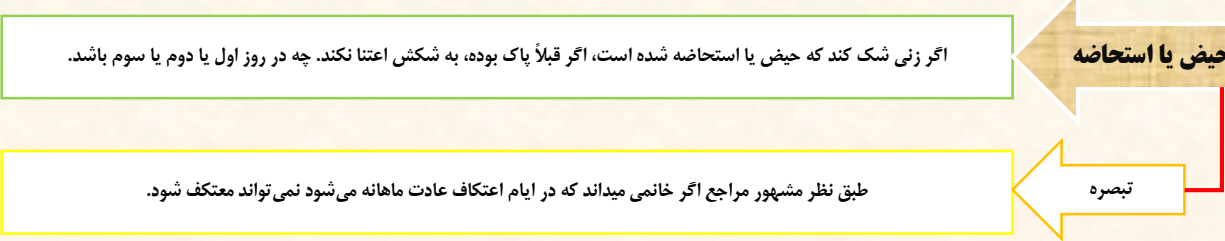
مواردی که خروج از مسجد اشکال دارد



خروج فوری معتکف حائض از مسجد



شک در تحقق حیض یا استحاضه



تزریق آمپول و سرم



اعتکاف مسافر

اگر مسافر هستید و نمازتان شکسته است، روزه برای شما صحیح نیست و به همین جهت نمی‌توانید معتکف شوید، چون روزه از شروط اعتکاف است و بدون روزه اعتکاف صحیح نیست.

بنابراین

مسافر در سفر نمی‌تواند روزه بگیرد؛ مگر اینکه (طبق نظر برخی مراجع) نذر کند در سفر روزه بگیرد و این نذر هم باید نذر شرعی باشد؛ یعنی تمام شرایط نذر که از آن جمله صیغه نذر است را دارا باشد.

نذر روزه در سفر مانعی ندارد و با این نذر روزه و اعتکاف صحیح است، ولی احتیاط واجب آن است که نذر قبل از شروع مسافرت باشد.

خامنه‌ای

نمی‌تواند در سفر نذر کند که روزه بگیرد.

وحید، نوری، مکارم، صافی

در سفر برای سفر

نذر روزه در سفر جایز است یعنی مسافر می‌تواند در حال سفر نذر کند که در همان سفر روزه بگیرد.

سیستانی، زنجانی

نذر روزه

جایز نیست و نذر صحیح نمی‌باشد.

مکارم

در وطن برای سفر

جایز است.

بقیه مراجع

طبق نظر آیت الله العظمی وحید، در صورت داشتن روزه قضا نذر باطل است (چه در وطن باشد چه در سفر)

توجه

طبق نظر همه مراجع بزرگوار کسی که روزه قضای ماه مبارک رمضان به عهده اش باشد، نمی‌تواند نیت روزه مستحبی کند، بلکه باید نیت روزه قضا نماید

دو نکته مهم

مسافری که با نذر روزه گرفته است، نمازش شکسته است.

با توجه به اینکه روزه‌ای به نام اعتکاف نداریم آیا می‌توان در ایام اعتکاف، روزه‌های دیگری را نیت کرد؟

لازم نیست روزه برای اعتکاف باشد، بلکه می‌تواند روزه‌ی ماه مبارک رمضان یا روزه‌ی قضا و مانند آن را به جا آورد، ولی روزه‌ی استیجاری مشکل است.

مکارم

چنانچه معتکف روزه‌ی قضا دارد نباید نیت روزه‌ی مستحبی نماید بلکه باید نیت روزه قضا نماید و نیت هر روزه‌ای فی نفسه در اعتکاف مانعی ندارد ولی باید شرائط آن رعایت شود.

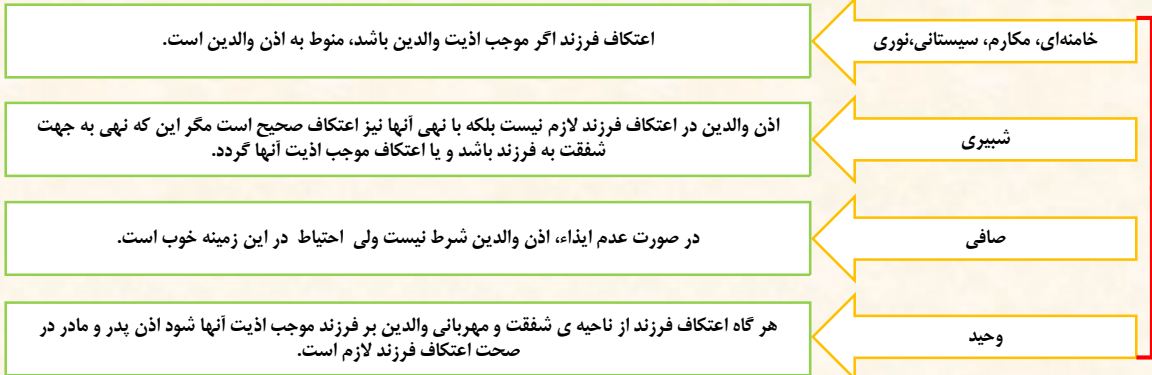
وحید

معتکف می‌تواند در ایام اعتکاف، روزه‌ی دیگری را چه واجب چه مستحب نیت کند مانند روزه‌ی قضای رمضان، نذر، استیجاری و ... (فرقی بین اقسام اعتکاف و انواع روزه نیست)

بقیه مراجع

اجازه برای اعتکاف

اجازه پدر و مادر



اجازه همسر



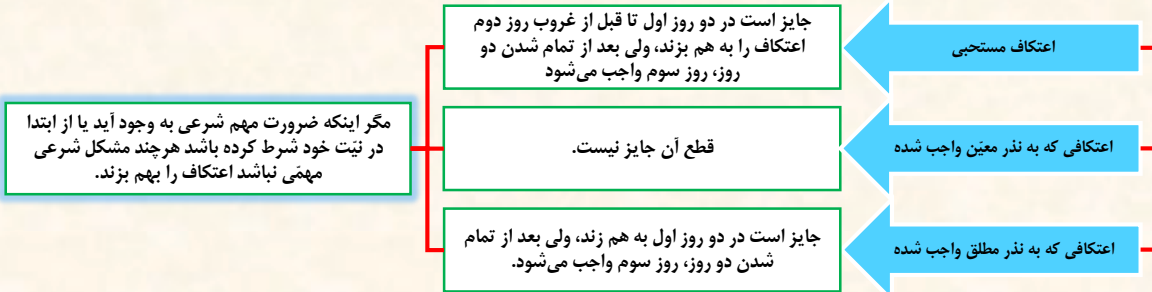
اجازه کارفرما طبق نظر همه مراجع

اگر در استخدام کسی یا جایی هستید (برای مثال کارگر یا کارمند شرکت، مؤسسه یا ادار های هستید) و قراردادتان به گونه ای است که باید در ساعات اداری، در آنجا باشید، اعتکاف شما بدون اجازه از مسئولان امر صحیح نیست.

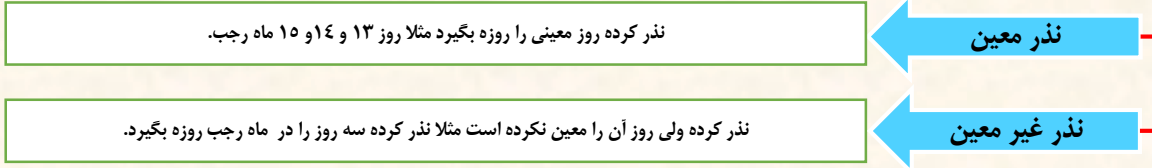
اعتکاف کودک

طبق نظر همه مراجع اعتکاف کودک نابالغ صحیح است.

رها کردن اعتکاف



نذر



محرمات اعتکاف

- مسائل جنسی با همسر اعم از جماع یا لمس یا بوسیدن به شهوت.
- مجادله با دیگری به منظور غلبه و اظهار فضل
- بویدن بوی خوش و همچنین بویدن گیاه خوشبو به قصد لذت.
مکارم: هر چند به قصد لذت نباشد.
- خرید و فروش غیر ضروری.
- استمناء بنا بر احتیاط واجب
- مبطلات روزه در روز

توجه

به جز مبطلات روزه، سایر محرمات اختصاص به روزه ندارد، بلکه در شب نیز باید از آن ها پرهیز کند.

مبطلات اعتکاف

- خامنه‌ای
 - مکارم، صافی، سیستانی، وحید
 - شبیبری
 - طبق نظر همه مراجع
- هر کاری که مبطل روزه است اگر در روز (از اذان صبح تا اذان مغرب) واقع شود همچنین تماس و آمیزش (هرچند در شب باشد)، اعتکاف را باطل می‌سازد بنا بر احتیاط واجب تمام محرمات اعتکاف موجب بطلان اعتکاف می‌شود. و اگر روز سوم باشد موجب کفاره می‌شود.
- هر کاری که مبطل روزه است و نیز آمیزش (هرچند در شب باشد) اعتکاف را باطل می‌سازد و بنا بر احتیاط واجب، انجام دادن محرمات اعتکاف نیز مبطل اعتکاف است
- ۱- اگر بلافاصله پس از جنابت، مسجد را برای غسل ترک نکند و با حال جنابت در مسجد بماند
۲- خروج از مسجد بدون عذر شرعی، عرفی و عقلی و همچنین خروج طولانی با داشتن مجوز شرعی.

خروج طولانی مدت از مسجد

در صورتی که به جهت ضرورتی از مسجد خارج شود، اگر خروج او طولانی گردد و به قدری باشد که صورت اعتکاف را به هم بزند، اعتکاف باطل می‌شود. (مانند کسی که صبح به بیمارستان برود و بعد از ظهر باز گردد)

رعایت امور واجب و مستحب هنگام خروج ضروری از مسجد

- الف
- ب
- ج

- واجب است به مقدار حاجت اکتفا کرده و طول ندهد که سبب محو صورت اعتکاف شود.
- بنا بر احتیاط واجب باید نزدیکترین راه را برای رسیدن به مقصد انتخاب کند.
- واجب است در حد امکان زیر سایه ننشیند ولی راه رفتن زیر سایه اشکال ندارد
- بنا بر احتیاط واجب زیر سایه هم راه نرود.

صافی، سیستانی،

عمدی

- سیستانی، وحید، مکارم، شبیبری، نوری
- خامنه‌ای، صافی
- باطل است.
- بنا بر احتیاط باطل می‌شود.

ارتکاب محرمات اعتکاف

سهوی

- همه مراجع
- مکارم
- وحید
- اگر یکی از محرمات اعتکاف را سهواً انجام دهد، اعتکافش باطل نمی‌شود.
- اعتکافش خالی از اشکالی نیست.
- اگر اعتکاف کننده، یکی از مبطلات اعتکاف را سهواً انجام دهد، صحت اعتکاف محل اشکال است.

قضای اعتکاف در صورت ارتکاب یکی از مفسدات اعتکاف

اگر اعتکاف واجب (معین یا غیر معین) باشد

بنا بر احتیاط واجب باید آن را تمام کند و قضای آن را به جای آورد.

سیستانی وحید

قضا واجب است.

بقیه مراجع

اگر اعتکاف مستحب باشد (طبق نظر همه مراجع)

اگر بعد از غروب روز دوم، اعتکاف مستحب را باطل کند، باید قضا نماید

اگر قبل از غروب روز دوم، اعتکاف مستحب را باطل کند، چیزی بر عهده او نیست

طبق نظر همه مراجع، در موارد بالا در صورتی باید قضا را به جا بیاورد که هنگام نیت اعتکاف، با خدا شرط نکرده باشد که هر موقع بخواهد، اعتکاف را بر هم بزند.

توجه

قضای اعتکاف مانند اصل اعتکاف است؛ بنابراین باید شرایط آن را رعایت کند و حداقل سه روز متوالی روزه بگیرد.

نحوه قضای اعتکاف

کفاره اعتکاف طبق نظر همه مراجع

اگر اعتکاف را با آمیزش (جماع) باطل کند، کفاره بر او واجب است.

در سایر محرمات اعتکاف، هر چند اعتکاف باطل می شود ولی کفاره واجب نیست.

کفاره بطلان اعتکاف، مانند کفاره روزه ماه رمضان است؛ یعنی باید دو ماه روزه بگیرد و یا به ۶۰ مسکین طعام دهد.

مقدار کفاره اعتکاف

منابع:

رهبری: پایگاه اطلاع رسانی مقام معظم رهبری، احکام اعتکاف، اجوبه الاستفتانات، استفتانات موجود در واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء قم.
 سیستانی: العروة الوثقی مع تعلیقه، ج ۲، الاعتکاف، الخامس؛ منهاج الصالحین، الاعتکاف، م ۱۰۷۴ به بعد، پایگاه اطلاع رسانی، بخش سؤالات و جوابها اعتکاف و استفتانات. مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، مکارم، استفتانات جدید، ج ۲؛ العروة الوثقی مع تعلیقات، ج ۱، احکام الاعتکاف، نوری همدانی: تعلیقات علی کتاب العروه الوثقی، رساله توضیح المسائل، استفتانات کتبی و شفاهی از دفتر، کتاب اعتکاف معجونی شفا بخش و مکتب خودسازی. صافی: هدایة العبادة، ۱۴۱۶ هـ.ق، ج ۱، استفتانات سایت، رساله توضیح المسائل. شبیری: جزوه استفتانات اعتکاف موجود در مرکز ملی پاسخگویی به سؤالات دینی. وحید خراسانی: توضیح المسائل، استفتانات، منهاج الصالحین، جلد ۲. همچنین در این نمودار از: تحریر الوسيلة - ترجمه: ج ۱، ص: ۵۵۵؛ الغایة القصوی فی ترجمه العروه الوثقی؛ ج ۲، ص: ۱۹۲ به بعد؛ توضیح المسائل (محشی - امام خمینی)؛ ج ۲، استفتانات موجود در واحد پاسخ به سؤالات جامعه الزهراء قم، استفاده شده است.

تهیه و تنظیم: حامد طالبی

پیشنهادها و انتقادات: talebi360@yahoo.com